

Az oktatásügy áttekintése

Hollandiában különösen nagy hangsúlyt fektetnek az alkotmányban megfogalmazott oktatás szabadságára. Ez azt jelenti, hogy magánszemélyek iskolát alapíthatnak, és annak világnézeti irányultságáról és pedagógiai koncepciójáról dönthetnek. Hollandiában a diákok majdnem 70%-a magániskolákban tanul és csak kb. 30%-a jár nyilvános iskolába.

Az oktatás szabadságának mégis államilag lefektetett határai vannak. Az oktatás a nyilvános iskolákban és a magániskolákban is állami irányelvek szerint történik. A sokszínűség mellett a hollandiai oktatásügy nagymértékben egységes.

A holland gyerekek 5. életévüket betöltve lesznek tankötelesek. Már majdnem minden négyéves a *bassisschol*-ba já (nyolcosztályos elemi iskola) kapcsolódik, amelyben nagyon fontosnak tartják, hogy a gyerekek érzelmi és gondolkodási készségét valamint kreativitását, illetve szociális, kulturális és testi képességeit fejlesszék. Minden iskola saját munkatervet hoz létre, melyben a tananyagot, az oktatási módszereket, és az értékelés módját fogalmazzák meg. Az iskolai munkatervet az iskolafelügyeleti hatóságnak engedélyezésre be kell nyújtani.

A tanítás minden diáknak ugyanakkor kezdődik és nem tarthat öt és fél óránál tovább. Osztályisméltés tulajdonképp nem létezik. Bizonyítvány helyett az elemi iskolát befejező diákok egy értékelő lapot kapnak, melyhez mellékelik a továbbtanuláshoz szükséges ajánlást. Az értékelés alapján a szülők együtt döntenek az iskola vezetőségével a gyermek iskolai továbbmeneteléről.

A középiskolai oktatás az elemi iskolai oktatáshoz képest sokkal szerteágazóbb. Alapvetően három egységet különböztethetünk meg: általános képzést nyújtó-, felsőoktatásra előkészítő- és szakképző oktatás. Az első egy illetve két év a legtöbb iskolában átmeneti időnek számít, és lehetővé teszi az iskolaváltást egy másik iskolatípusba.

A felsőoktatásra előkészítő középiskolai oktatás (*voorbereidend wetenschappelijk onderwijs – VWO*) gimnáziumokban és athénumokban folyik. Az iskolatípusok tantárgy kínálatukban különböznek, mint pl. latin és görög. Hat évfolyamosak és egyetemi tanulmányokra készítik fel.

Az általános középiskolai oktatásban (*algemeen voortgezet onderwijs – AVO*) közepes és magasabb szint között lehet választani. A magasabb általános középiskolai oktatás (*hoger algemeen voortgezet onderwijs – HAVO*) öt évig tart és a szakképző főiskolai oktatásra készít fel. Azok a fiatalok, akik ezt az iskolát elvégezték, szakképző főiskolán (*HIBO – főiskola ill. hogeschol*) folytathatják tanulmányaikat. A középszintű középiskolai oktatás (*middelbaar algemeen voortgezet onderwijs – MAVO*) négy éves. Ezután egy szakképző szakiskolát választhatnak a diákok, illetve átmenhetnek a HAVO megfelelő évfolyamára.

Elemi szakképző oktatás

Hollandiában a szakmai képzést nagyrészt a teljes középiskolai oktatási időbe építették be. A holland fiataloknak kb. 40%-a az elemi iskola után szakmai középiskolában folytatja tanulmányait. Ezek az iskolák négy évesek. Az első években alapvetően általánosan képző ismereteket tanulnak, az erre épülő két év tananyaga szakmaibb, és a jövőbeli szakképzésre készít fel.

Különbséget kell tenni az előkészítő szakképző oktatás (*voorbereidend beroepsonderwijs – WBO*) és az általános középiskolai oktatás (*middelbaar algemeen voortgezet onderwijs –*

MAVO) között. Mindkét oktatási forma szakképző oktatásra készít fel. A VBO-oktatás gyengébb képességű gyerekeknek ajánlott iskolaforma a középiskola általánosan képző és szakmai tananyagával. Németországban nincs ennek megfelelője. Német viszonyokkal a *MAWO*-oktatás hasonlítható össze, mely a német általánosan középiskolának (*Hauptschule*) illetve a reáltagozatos középiskolának (*Realschule*) a megfelelője a szerint, hogy a diákok milyen tanulási szintet érnek el.

1997 augusztusában újra szabályozták a szakmai képzést Hollandiában. Az általánosan képző iskolaforma (*HAVO*, *VWO*) felső tagozatait annyiban reformálták, hogy a diákok a szabad tantárgyválasztás helyett négy lehetséges profil közül választhatnak (kultúra és társadalom, gazdaság és társadalom, természettudomány és egészség, valamint természettudomány és technika). A főiskolák évfolyamaiba való átmenet a szabályozás következtében bizonyos profiloktól és nem egyes tantárgyaktól függ.

Ezen kívül a teljes mértékben újraszabályozták az iskolai és üzemi szakképzést. Négy különböző szintű képzést vezettek be azok számára akik elvégezték az általános szakközépiskola középszintjét (*MAWO*) illetve az előkészítő szakmai oktatást (*VBO*). A négy szint: asszisztensképzés, szakmai alapképzés, szakképzés valamint középvezetők és specialisták képzése. Képzésszintenként 60%-os vagy annál több, illetve 20-60%-os szakmai gyakorlat között lehet választani. A szakképző oktatást a regionális és mezőgazdasági szakképző központok hirdetik meg.

Azoknak, akik nem képesek semmiféle szakmai iskolát illetve képzést elvégezni, vagy azoknak, akik nem akarnak vagy nem tudnak a már kitanult szakmában dolgozni Hollandiában sok lehetőségük van szakmai továbbképzésre. Ezt második képzési esélynek is hívják. Létezik nappali és esti iskola is az első szakma kitanulása során, átképzéskor vagy más iskolai képzésen. Emellett szakmai orientációjú városi hivatalok, szakmai tanácsadó intézmények (*CBB*), és szakképző központok (*Centra Vakopleiding*) különböző kurzusokat kínálnak fel. További képzési lehetőségnek számítanak a nyilvános egyetemek (*Open Universiteit*) azok számára, akik nem tanulhatnak magasabb szintű képzési intézményekben. Minden képzési szinten szerveznek kurzusokat, melyek sikeres vizsgák után szakmai igazolást adnak. A következő területeken kínálnak tanulmányi programokat: üzemi- és igazgatási tudományok, kulturális-, természeti-, jogi-, társadalmi- és mérnöki tudományok. A távoktatás során megszerzett záróvizsgák a főiskolai záróvizsgákkal egyenértékűek.

A vállalatokat Hollandiában törvényileg nem kötelezik arra, hogy továbbképzéseket szervezzenek, vagy finanszírozzák azokat. Mégis első sorban a vállalatoknak kell saját munkatársaiknak továbbképzést garantálni, illetve szervezni. A nemzetközi verseny, az új technológiák és a munkapiac átszerveződésének aspektusában sok vállalat felismerte a továbbképzés fontosságát. Hollandiában a szakmai továbbképzések nagyrészt üzemeken kívül (privát intézményekben) folynak. Az állam anyagilag támogatja a képzést és a továbbképzést is. A munkanélküliek és azon személyek képzésében, akiket a munkanélküliség fenyeget, nemzeti szinten a szakmai tanácsadó hivatal (*Centraal Bureau Arbeidsvoorziening-CBA*) az illetékes, regionális szinten 28 regionális szakmai tanácsadó hivatal (*regional Bureau Arbeidsvoorziening-RBA*) működik. Aktív szerepet játszanak a holland továbbképzési- és foglalkoztatási politikában a magán és nyilvános továbbképző szervek, a szakszervezetek és a magánvállalatok.

Főiskola

Hollandiában régi hagyomány az akadémiai szabadság és a főiskola autonómiája. A főiskolák felelősek az évfolyamok tananyagáért valamint az intézmény kutatási politikájáért. Az

oktatásügyi minisztérium csak globális irányelveket ad, nagy döntési terület marad a főiskolák kezében. Akadémiai vizsgálóbizottságok figyelik állami felügyelet mellett a tanítás és a kutatás minőségét.

Hollandiában kétféle főiskola van:

a tudományos főiskola-típus illetve egyetem (*wetenschappelijk onderwijs-WO*) és a szakmai főiskolák illetve *hogescholen* (*hoger beroepsonderwijs-HBO*), melyek körülbelül a német szakfőiskoláknak felelnek meg. Mindkét főiskolatípus négy éves (gyakorlatilag az egyetemeken gyakran hat év).

Hollandiának 25 nagy múltú egyeteme van, a legrégebbi, a Leideni Állami Egyetem, amely 1575 óta működik. Ehhez jön még hat független teológiai intézmény, melyek záróvizsgái az egyetemével egyenrangúak. Hat egyetem széles spektrumú szakokat kínál, a többi bizonyos szakterületre specializálódott.

Míg az egyetemi oktatás inkább tudományos és elméleti jellegű, addig a *HBO*-intézmények a gyakorlatra helyezik a hangsúlyt. A *hogeschol* intézmények gyakran szoros kapcsolatban állnak a helyi ipari és kereskedelmi kamarákkal.

Hogyan szervezik az egyetemi oktatást (*doctoraalprogramma*)?

Rendszerint szeptember 1-jén kezdődik az iskolaév és június végén fejeződik be (nincsenek félévek). Az első év tananyaga bevezető jellegű és elővizsgával (*propedeutisch examen*) záródik. A tanulmányok előrehaladtával egyre nagyobb lehetősége van a diákoknak a specializálódásra. A tanulmányokat a *doctoraal examen* és egy írásbeli dolgozat (*scriptie*) zárja le. Az akadémiai fokozat (doktorandus (*drs*) képzés) sikeres záróvizsgával szerezhető meg. A mérnöki tanulmányok után "*ingenieur*" (*ir*), a jogi tanulmányok befejezésével pedig a "*Meester in de rechten*" cím szerezhető meg. Egyes tanulmányok esetén a *doctoral examen*-hez még egy bizonyos szakmai felkészítő szakasz kapcsolódik, mint például az orvosoknál a gyakorlati klinikai képzés.

A végzősök *doctoral examen*-nel a zsebükben elhelyezkedhetnek dolgozni, illetve oktató és kutatóprogramot (*postdoctorale programma's*) pályázhatnak meg. Felvételi megkötések is vannak, bizottság válassza ki a program résztvevőit. E mellett az inkább gyakorlati tanulmány mellett a végzett egyetemisták természetesen a doktori (doctor) fokozatot is megszerezhetik, mely legalább négy éves.

Tanulmány a szakképző főiskolákon
(*hogescholen, HBO-Hochschulen*)

Az órarendben az elméleti képzés mellett sok főiskolán kívüli gyakorlat (stages) is szerepel. Az első évben a tananyag itt is általánosabb (*propedeuse*). A törzsszakaszban (*hoofd fase*) kezdődik a specializálódás. Gyakorlati oktatást és többhetes iskolán kívüli gyakorlatot is integráltak a főiskola tananyagába. A harmadik év rendszerint gyakorlati év. A képzés írásbeli munkával és záróvizsgákkal fejeződik be, aki ezeket sikeresen elvégzi megkaphatja a "*baccalaureus*" (*bc*) vagy az "*ingenieur*" (*ing*) címet. A HBO-végzősei is választhatnak a különböző továbbképzések vagy kiegészítő tanulmányok között. A különösen jó minősítéssel végzett diplomások doktorálhatnak az egyetemen.

A holland oktatási rendszer

- 1, a (szak)főiskolai képzés második szakasza
- 2, OU
- 3, főiskolai oktatás, 4 év (*WO*)
- 4, szakfőiskolai oktatás, 4 év (*HBO*)
- 5, specialisták/szakemberek képzése, 1-2 év
- 6, vezetők képzése, 3-4 év
- 7, szakképzés, 2-4 év
- 8, szakmai alapképzés, 2-3 év
- 9, asszisztensképzés
- 10, szakoktatás és továbbképző szakoktatás
- 11, bevezető tudományos oktatás, 6 év (*VWO*)
- 12, alapképzés
- 13, felsőfokú általánosan képző középfokú oktatás
- 14, alapképzés
- 15, középfokú általánosan képző középfokú oktatás
- 16, 4 év (*MAVO*), alapképzés
- 17, előkészítő szakmai képzésű oktatás
- 18, 4 év, (*VBO*)
- 19, tovább vezető képesítés
- 20, legkisebb képzettség 1
- 21, legkisebb képzettség 2
- 22, alapképzettség
- 23, képzettségi küszöb
- 24, a társadalomban végzett önálló munkához szükséges képzettség
- 25, elemi iskolai oktatás, 8 év
- 26, felnőttképzés

Üzemi oktatásból főiskolára

1998 augusztusától Hollandiában az ipari tanuló képzés rendszerének felső fokát elvégzett hallgatók főiskolán is továbbtanulhatnak. Megfelelő kísérleti projektek indultak több gazdasági ágazatban, mint például a fémfeldolgozó ágazatban, az elektronikai iparban, a festő- és tapétázó kisiparban valamint az élelmiszeriparban. A munka melletti képzés az úgynevezett második képzési úton a főiskoláig vezethető. Ez a modell Németországban elég gyakori, Hollandiában viszont újdonságnak számít.

A holland oktatási miniszter szeretné megszüntetni a szakmai teljes idejű képzés és az üzemi ipari tanuló képzés modelljei közti különbséget. A szakmai teljes idejű képzés résztvevői a képzésükhöz kapcsolódóan főiskolai tanulmányokat kezdhetnek meg. Azoknak, akik elérték az ipari tanuló képzés azonos fokát csak korlátozott lehetőségeik vannak a felsőoktatási továbbhaladásban. Ebben az esetben nagyon hosszadalmas lehet a főiskolához vezető út. A szakmai képzésről és a felnőttképzésről szóló új törvény jelentősen megkönnyíti ennek a csoportnak a főiskolára jutását.

Azok a programok, melyek kis- és közepüzemekben zajlanak, jó példái lehetnek a bevált módszereknek. Hallgatók, akik az utóbbi évben dolgozták le teljes idejű képzésüket, három év alatt osszák szét képzésük elméleti részét. Ezért a tanulmányok elvégzése négy év helyett összesen 6 év, azonban az oktatásnak több köze van a kis- és nagyüzemekben folytatott munkához. A projekt kísérleti szakaszában egymáshoz kapcsolódó képzési intézményekké alakulnak az országos szakképző hatóságok, regionális képző központok és főiskolai intézmények.

Iskolarendszer

elemi oktatás, tankötelezettség

alapfokú oktatás, középfokú oktatás, tantervek,

a teljesítmény értékelése

Elemi oktatás (iskolai előkészítő)

Mivel az alapfokú oktatást a 4-6 évesekre is kiterjesztették, Hollandiában már nem léteznek önálló előképző iskolák. Azokkal a 4-5 éves gyermekekkel, akik nem végeznek elemi iskolát, koedukált játszó csoportokban (*peuterspeelzalen*) és gyermek napközi otthonokban (*kinderdagverblijven*) foglalkoznak. Ezeknek az intézményeknek az a célja, hogy a gyermek kognitív, emocionális és szociális fejlődését játékok által fejlesszék.

A játszó csoportok (*peuterspeelzalen*) 2 és 4 év közötti gyermekeket vesznek fel, és hetente háromszor két és fél órán át tartanak nekik foglalkozásokat. Részben a városi hivatalokon keresztül állami eszközökkel finanszírozzák, de magánérőből is működtethetők. Szülői hozzájárulást is szednek. A csoport maximum 12-14 gyerekből állhat. A 2-3 éveseknek körülbelül a 35%-a, a hároméveseknek pedig az 50%-a jár játszó csoportba. A csoportoknak csak egy része foglalkoztat hivatásos munkatársakat.

Gyermek napközi otthonba (*kinderdagverblijven*) hathetes illetve négy-ötéves korig vesznek fel gyerekeket. A gyerekek a hét minden napján illetve csak a hét bizonyos napjain is igénybe vehetik a napközi otthont. Az egésznapos foglalkozás 7.00 órától 18.00 óráig tart. Ezeknek a gyermekgondozó intézményeknek a finanszírozását az Egészségügyi-, Népjóléti- és Sportminisztérium végzi a helyi hatóságokon keresztül. Jövedelemfüggő szülői hozzájárulást is szednek. Gyermek napközi otthonokat privát eszközökkel is lehet finanszírozni. Minden csoportot két teljes munkaidős és három részmunkaidős dolgozó lát el. Törvényileg nincs meghatározva a csoportlétszám, egy csoport általában 8-16 fős. A 0-4 év közötti gyerekeknek körülbelül 1%-a jár napközibe.

A gondozóknak legalább szakmai középfokú végzettséggel (*MBO*) kell rendelkezniük vagy a nem egyetemi *HBO* képzést kell elvégezniük.

1992. végén 3766 játszó csoport volt, ahova kerekén 191000 gyerek járt, ezen kívül 1155 gyermek napközi működött teljes munkaidőben (56700 gyerek) és 153 félnapos munkaidőben (3600 gyerek).

Tankötelezettség

A tankötelezettségről szóló határozatokat a tankötelezettségről szóló törvényben rögzítették. Minden gyereknek, aki 5. életévét betöltötte, a születésnapját követő hónap első tanítási napján iskolába kell menni. Mégis majdnem minden gyerek négyéves korától jár iskolába.

A tankötelezettség 12 iskolaévet jelent (5-7 éves korig), illetve az 5. életév betöltésétől annak a tanévnek a végéig, melyben a diák betölti a 16. életévét, majd a nagykorúság betöltéséig (18. év) részidejű tankötelezettség vonatkozik rá.

Alapfokú oktatás (*Basisonderwijs*)

Az alapfokú oktatás 8 évet foglal magába, és 4-12 éves gyerekekkel foglalkozik. Az oktatás alapfokú iskolákban folyik (*Basisschool*), melyeket az alapfokú iskolák oktatásáról szóló törvény szabályoz. Ez a törvény éppúgy meghatározza a nevelési célokat, mint a képzési kínálat szervezetének szabályait, valamint a tanárok, a diákok és a szülők státuszát. Az elemi oktatásról szóló törvény 1985-ben lépett életbe, az 1956-os előképző iskolai oktatásról és az 1920-as alapfokú oktatásról szóló törvény helyébe lépett. 1985-ig saját előképző iskolája volt a 4-6 éveseknek, valamint hagyományos alapfokú iskolája a 6-12 éves gyerekeknek. Mint már megjegyeztük, majdnem minden négyéves gyerek alapfokú iskolába jár, jóllehet a törvény szerint csak 5 éves koruktól kötelesek erre (ez azt jelenti, hogy az első évben önkéntes az oktatásban való részvétel). A következő években a részvételi arány 100%-os.

Az alapfokú képzés célja az, hogy 8 éven át a középfokú oktatás további képzésének alapjaira készítse fel. Az alapfokú oktatás a gyermek emocionális és intellektuális fejlődésének elősegítésére, kreativitásának kibontakoztatására, valamint a tudás illetve szociális, kulturális és testi készségek megszerzésére helyezi a hangsúlyt.

Az alapfokú oktatás nyilvános és magániskolákban zajlik. Az alapfokú iskoláknak körülbelül a 65%-a számítható a magánintézmények közé. Nyilvános oktatási intézményekben a legtöbb közösség/község gyűjtőterületekre van osztva, hogy a gyerekeknek lehetőleg azonos ellátást garantáljon. A gyerekeknek abba az iskolába kell járniuk, melyet a helyi hivatalok meghatároznak (szabály szerint ez az iskola annak a területnek az iskolája, ahol a gyerekek laknak), kivételek természetesen léteznek. Ez a szabályozás nem érvényes a magánkézben lévő oktatási intézményekre. Az alapfokú oktatás ingyenes. A tankönyveket az iskola adja.

Az elsőfokú iskolák koedukáltak, mindig saját egységet alkotnak. Az intézmény illetve az iskola elvégzéséről való döntést az adott közösségben élő gyerekek száma teszi függővé (4-12 évesek létszáma négyzetkilométerenként). Az iskola nagysága a közösség nagyságától függ és a kormányzat állapítja meg. A legtöbb alapfokú iskola 8 évfolyamos, de mivel a szervezeti kérdésben az iskolák döntenek, lehetnek egyes korosztályú évfolyamok is. Az első négy évet alapfokú iskola I-nek a következő négyet pedig alapfokú iskola II-nek nevezik. Lehetséges olyan csoportok létrehozása is, melybe az elért eredmény szintjének megfelelően kerülnek gyerekek, és fennáll a csoportváltás lehetősége is.

Minden iskolaévben az osztályfőnök az illetékes minden tantárgy oktatásáért. Néhány tantárgyat pl.: testnevelést, szaktanár is taníthat. Az iskola dönti el tanév végén, hogy az adott osztályfőnök továbbviszi-e az osztályát vagy leadja.

A tanárok létszáma a gyerekek létszámától függ. A szellemi vagy testi fogyatékos gyerekek valamint a szociálisan hátrányos helyzetű tanulók több mint egy gyerekeknek számítanak. Mindenkori "súlyukat" az Oktatási-, Kulturális- és Tudományos Minisztérium rendeleteinek megfelelően állapítják meg.

Az alapfokú iskolák igénybe veszik a iskolai tanácsadási szolgáltatásokat, melyek túlnyomóan helyi és regionális szinten működnek. Ezek a tanácsadó szolgáltatások támogatást nyújtanak iskoláknak belső ügyekben, de egyes diákoknak is tanácsot adnak.

Az iskolaév augusztus 1-jén kezdődik és július 31-én ér véget. A nyári szünet idejét és tartamát (általában hat hét) a kormányzati hivatalok határozzák meg. A nyári szünet ideje a három nagy régióban változó. A többi szünidei periódust az iskola vezetősége határozza meg.

Az éves minimum óraszámot törvény állapítja meg. Az első négy év során összesen legalább 3520 órában a második négy év folyamán pedig legalább 4000 órában kell tanítani a diákokat. Az alapfokú iskola I. szakaszában hetente legalább 22 órában tanítanak a II. szakaszban pedig legalább 25 órában. Naponta legfeljebb 5,5 órája van a diákoknak. A tanórák tartama nincs megkötve, de általában 60 percig tart. Az iskolaév legalább 200 napos, heti öt tanítási nappal. A tanítás 8.30/9.00 órakor kezdődik és 15.00/15.30-ig tart. Az ebédszünet fél illetve egy órá. Szerdán délután rendszerint nincs tanítás. Az iskola nyitvatartásának meghatározása az iskola vezetésének feladata.

A diákoknak lehetősége van ebédszünet alatt az iskolában maradhatnak. Az alapfokú képzésről szóló törvény az iskola vezetésére bízta azt a kötelezettséget, hogy lehetőséget adjon a diákoknak délben az iskola épületében maradni, amennyiben ezt a szülők kéri. Az iskola vezetője átveheti a szünetben lévő felügyelet megszervezését, de ezt a feladatot a szülőknek is át lehet adni. A felügyeleti szolgálatért szülői hozzájárulást szednek.

Tanterv

Az alapfokú oktatásról szóló törvényben felsorolják azokat a tantárgyakat, melyeket minden diáknak kötelező tanulnia, az oktatásnak lehetőleg integrálnak kell lennie.

- finommotoros koordináció és testi nevelés
- holland
- számtan, matematika
- angol
- szakmai témakörök: földrajz, történelem, természettudományok (beleértve biológia), társadalomismeret (beleértve állampolgári ismeretek) valamint bevezetés a világnézeti és vallási ismeretekbe.
- a kifejező készséget segítő tevékenységek: nyelv, rajzolás, zene, barkácsolás, játék és mozgás;
- a társadalmi együttélést segítő készség elsajátítása (pl.: közlekedési jelek)
- egészségi nevelés

Friesland tartomány iskoláiban fríz nyelvet is kell tanítani, az oktatás egy része itt frízül folyhat.

A tantervet egy iskolai munkatervben rögzítik le, melyben meghatározzák a tanítási és nevelési célokat, a tantárgyakat, a tanítási módszereket, az iskolaszervezetet és a diák teljesítményének értékeléséhez szükséges eszközöket. Ezen kívül különböző intézkedéseket tartalmaz a nem hollandnyelvű diákok számára. A mindig két évre kidolgozott iskolai munkaterven kívül minden évre kidolgoznak egy tevékenységi tervet is, melyben a diákok tevékenysége, a tanárok feladatai, valamint a tanítási idő, a szünetek ideje és más tanításmentes napok vannak meghatározva. Az iskolai munkatervet, és a tevékenységi tervet az iskolai felügyeleti szervvel kell engedélyeztetni.

1994-ben az alapfokú oktatásért felelős értékelő bizottság (CEB) jelentésében nyilvánosságra hozta az alapfokú oktatás helyzetét. Ebben a bizottság arra a következtetésre jutott, hogy a tantervben túl sok tantárgy található, ez a tény tekintettel a rendelkezésre álló oktatási időre zsúfolt tananyaghoz vezet. Jelenleg vizsgálják, hogy milyen intézkedéseket lehet hozni ebben az esetben.

Az alapfokú iskolák oktatási módszereiket és tantervük tartalmát szabadon kiválaszthatják. A tananyagot is választhatják, ezt nem írja elő a központi kormányzat.

Értékelés

A diákok teljesítményét minden tantárgyban folyamatosan értékelik; a tanár ezt az értékelést rendszeresen (a tanév folyamán kétszer és a tanév vége körül), a tanév egészében nyújtott teljesítmény alapján végzi (szóban és írásban). A jegyskála 1-10 pontos, a 10-es számít a legjobb érdemjegynek. A diák személyes fejlődését a bizonyítványban rögzítik. Minden iskola maga dönt arról, hogy a gyengébb diákokat milyen intézkedésekkel kell segíteni (csopordifferenciálás, felzárkóztató tanár, osztályismétlés). A tanárok és az iskolai hatóság dönt arról, hogy a diák magasabb évfolyamba léphet-e. Elméletileg minden év illetve minden osztály megismételhető, de gyakorlatilag az osztályismétlések nagyon ritkák (évente 1-2%). Alapvetően minden diák elvégzi az alapfokú oktatást.

Az alapfokú oktatás befejezésekor nem adnak záró bizonyítványt. A diákok egy jelentést kapnak, melyet az iskola vezetője a tanárok egyetértésével készít. Ebben a diák individuális teljesítményi szintje, potenciálja van leírva, valamint további iskolai pálya-ajánlatok szerepelnek. A szülők megkapják a jelentés egy példányát, de nem kell az ebben foglalt ajánlásokat követniük.

Az utolsó elemi iskolai tanévre iskolai teljesítményi tesztekkel dolgoztak ki, melyeket a *CITO* (Tesztkidolgozások Központi Intézete) készít és az iskolák 60%-ában megírattja. Ezek a tesztek arra szolgálnak, hogy a diákok ismereteit és tudását értékeljék arra való tekintettel, hogy melyik középfokú iskolatípus ajánlható a diáknak, a felmérés eredményét a jelentés figyelembe veszi.

Tanárok

Az alapfokú oktatásban tanító tanárok alapfokú oktatási képesítéssel (*diploma leraar basisonderwijs*) rendelkeznek, melyet főiskolai képzés (*HBO*) során szereztek meg, és arra jogosít, hogy az alapfokú oktatásban minden korosztályt minden tantárgyban taníthat. Az alapfokú oktatásban résztvevő tanárok képzése 4-6 éves.

Az általános tantárgyak mellett a kezdő tanároknak egy speciális szakjuk is van, (pl.: testi nevelés, rajzolás, zene, barkácsolás vagy fríz). A képzés negyedrésze gyakorlati képzés. Néhány alapfokú iskolai tanár később kizárólag a speciális szakját tanítja.

A nyilvános és magániskolák tanárai közalkalmazotti státuszban vannak és teljes- illetve részmunkaidőben dolgozhatnak.

A munkát kísérő tanári továbbképzést törvény szabályozza, de a részvétel nem kötelező. Sikeres zárás esetén a hallgatók bizonyítványt kapnak.

Középfokú oktatás (*Voortgezet ondervijs*)

Az alapfokú oktatás befejezése után a diákok a középfokú iskolákban tanulnak tovább. A középfokú oktatásban a 12-16/18 évesek vesznek részt. Ezt a területet az 1968-ban életbe lépő középfokú oktatásról szóló törvény szabályozza (*Wet op het voortgezet onderwijs*). A középfokú képzés a következő területekre tagolódik:

- felsőfokú tanulmányokat előkészítő képzés (*Voorbereidend Wetenschappelijk Onderwijs - VWO*) 12-18 éveseknek.
- magasabb általánosan képző középfokú képzés (*Hoger Algemeen Voortgezet Onderwijs - HAVO*) 12-17 éveseknek
- középszintű általánosan képző középfokú képzés (*Middelbaar Algemeen Voortgezet Onderwijs - MAVO*) 12-16 éveseknek
- szakmai előkészítő középfokú képzés (*Voorbereidend Beroepsonderwijs - VBO*) 12-16 éveseknek

A szakmai előkészítő iskolákban (*VBO*) általánosan képző és szakmai tantárgyakat is tanítanak, míg a *VWO*, *HAVO*, és *MAVO* intézményekben elsősorban általánosan képző tárgyakat oktatnak.

Az alapképzésről szóló 1993-1998-as rendelet értelmében az 1993/94-es tanév óta a középfokú iskola minden fajtájában az alapképzés hároméves szakaszában (*basisvorming*) sokrétű általános képzést nyújtanak, mely során nincs nagy különbség az általános és szakképző oktatás között. Célja, hogy későbbi időpontra tolják a diák továbbtanulásáról való döntését, valamint hogy korszerűsítsék a tananyagot.

A *basisvorming* bevezetése előtt a középfokú képzés kezdetén létezik egy egyéves orientációs szakasz, mely a különböző iskolatípusokba való átmenetelt könnyíti meg.

Felsőfokú tanulmányokat előkészítő középfokú oktatás (*VWO*) 6 éves (*basisvorming*-et beleszámítva) és a diákokat az egyetemi tanulmányokra készíti fel. A *VWO* iskolák végzősei a nem egyetemi főiskolai képzésekben is részt vehetnek. A felsőfokú tanulmányokat előkészítő középfokú oktatás (*VWO*) háromfajta iskolában folyik: gimnázium (ahol a régi nyelvek kötelező tantárgyaknak számítanak), líceum (a régi nyelvek választhatóak) és atheneum (nem oktatnak régi nyelveket).

A magasabb általánosan képző középfokú képzés (*HAVO*) öt éves (a *basisvorming*-gal együtt) a diákokat a nem egyetemi felsőfokú oktatásra készíti fel. Azonban sok diák egyetemi tanulmányokat előkészítő iskolában (*VWO*) vagy szakképző középfokú iskolában (*MBO*) folytatja tanulmányait.

A középső általánosan képző középfokú képzés (*MAVO*) 4 éves (beleértve a *basisvorming*-et). A *MAVO* befejezése után a diákok a szakképző középfokú oktatásban (*MBO*) vagy a magasabb általánosan képző középfokú oktatásban (*HAVO*) tanulhatnak tovább, illetve vehetnek fel szakmát

A szakmai középfokú oktatás (*VBO*) is 4 éves (beleértve a *basisvorming*-et), és lehetővé teszi a szakképző középfokú oktatásba (*MBO*) való átlépést illetve egy szakma felvételét. A *VBO* tantárgyai között szerepelnek műszaki tantárgyak, háztartásvezetés és háztáji gazdasági

ismeretek, **Absatzwirtschaft**, kereskedelmi-, közigazgatási- és agrártudományi tantárgyak. Ez a képzési folyamat nem végleges szakmai képzettséghez vezet, hanem alapismereteket közvetít további szakmai képzési folyamatokhoz. A *VBO* képzést 1992-ben vezették be.

Eddig az első szakmai képzést a szakképző középfokú oktatás I. foka jelentette. Átmeneti fázisban zárják le a tanulmányaikat az eddigi rendszerben azok a gyerekek, akik ezt a képzési utat választották.

A középfokú oktatás nyilvános és magániskolákban folyik. Az általánosan képző középfokú iskolák 70%-a magánkézben van, a szakképző iskolák (*VBO*, *MBO*) esetében ez körülbelül 90%. A 16 éven aluli diákoknak az oktatás ingyenes, csak tankönyvekért és más anyagokért kell fizetniük. 16 éves kortól minden diáknak évenként tandíjat kell fizetnie, a szülők képzési segélyre nyújthatnak be kérvényt.

A középfokú iskolák koedukáltak. Az iskolák jellegének és megnevezésének mértékadója, hogy a középfokú képzésnek melyik fajtáját ajánlják/kínálják fel. Néhány középfokú iskola egy-egy tizenkét osztályos iskolának a része, melyben a középfokú oktatásnak különböző formái működnek. Az iskolák nagysága nagyon különböző (300 fő alattitól 1000 fő felettiig). A minisztérium politikája szerint arra kell törekedni, hogy minél több kombinált középfokú iskola működjön, melyek általánosan képző (*VWO*, *HAVO*, *MAVO*) és szakképző oktatást is felkínálnak egy intézményen belül.

A középfokú iskolákba azokat a diákokat veszik fel, akik eredményesen befejezték az alapfokú oktatást (átlagéletkor: 12 év). A felvételtől az alapfokú iskola által készített jelentés alapján felvételi bizottság dönt. A *MAVO*, *HAVO* és *VWO* oktatási intézményekbe való felvétel feltétele, hogy a diák alkalmas legyen a továbbtanulásra. A *MAVO* és a *VBO* intézmények közös első évet indít, nincsenek felvételi feltételeik. Rendszerint évfolyamosztályokat indítanak. Azok mellett az osztályok mellett, melyekben minden diák ugyanahhoz a fokhoz illetve iskolafajtához tartozik, működnek vegyes osztályok is, ahol a diákok különböző fokhoz illetve iskolafajtához tartoznak (például: *VBO/MAVO*, *MAVO/HAVO*, *HAVO/VWO*). A kombinált középfokú oktatás első évében minden diákok együtt tanítanak (ez az átmeneti fázis illetve orientációs szakasz).

Minden évben a diákok létszámától függően állapítják meg a tanárok számát. Amennyiben az iskolában különböző szakképzettséggel rendelkező tanárok (teljes tanképesítés, tanképesítés a középfokú oktatás I. szakaszára, testnevelők) tanítanak, a tanárok számát minden szinten külön meghatározzák.

Az iskolaév augusztus 1-jén kezdődik, és július 31-én fejeződik be. Az iskolaév korábban 195 napos volt, az 1993/94-es tanév óta az alapképzés keretein belül már 200 napos. Maximum 60 nap tanítási szünet adható egy évben. Júliusban és augusztusban hét hetes nyári szünet van, a három nagy szünidei zónának megfelelően szakaszolva. A nyári szünet idejét és időtartamát a központi kormányzat szabja meg (kivéve az *MBO* évfolyamait). A karácsonyi és májusi szünet ideje az egész országban azonos. Az iskola vezetősége határozza meg a többi szünet idejét és hosszúságát, bár a központi kormányzat ajánlatot tesz az őszi és tavaszi szünet idejére. Ötnapos tanítási hét van.

Az iskola vezetősége köteles iskolai munkatervet összeállítani, mely áttekintést kell hogy adjon az oktatás felépítéséről és tartalmáról, valamint tartalmaznia kell az órafelosztást. A munkatervet az iskolafelügyeleti hatóságnak kell bemutatni engedélyezésre. A tantárgyak, a

módszertan és a tanítás módszertan tekintetében nincsenek előírások, míg a vizsgáknak bizonyos feltételei vannak.

Tanterv

Az alapképzés órafelosztása a következő tantárgyakat tartalmazza: holland, angol, második idegen nyelv (francia vagy német) matematika, biológia fizika, kémia, EDV és informatika, történelem és állampolgári ismeretek, földrajz, gazdaságtan, technika, szociális tanulás, képzőművészet/zene/tánc/színház (az utóbbiakból legalább kettő), valamint testnevelés. Továbbá a tanterv 20%-át választható tárgyak teszik ki: latin, vallástan, anyanyelv oktatás, a hivatást előkészítő tantárgyak, a törzstanterv tárgyai, egyedi oktatás, valamint képzési és pályaválasztási tanácsadás. A rendelkezésre álló időkeretet nem kell minden diák esetében azonos módon felhasználni, és terjedelmét tekintve az egyik évfolyamról a másikra helyezhető.

A törzstanterv tantárgyaira az egész országra érvényes teljesítményi célokat határoztak meg, melyek tulajdonképp a kötelező minimális követelményeket tartalmazzák, melyeket a diákoknak az alapképzés (*basisvorming*) végéig teljesíteniük kell. A teljesítménycsoportok differenciálása által lehetőséget kapnak a diákok, hogy a hároméves alapképzést két illetve négy év alatt végezzék el.

Az órafelosztás ajánlatot tartalmaz a tantárgyak minimális óraszámára. Nem kötelező az órafelosztáshoz igazodni a szociális tanulás, testnevelés, és a művészeti tárgyak óraszámát kivéve. A *VBO* keretein belül a szakmai oktatás területén is előírtak minimum óraszámokat. A *VWO* és a *HAVO* első három évfolyamában egy harmadik idegen nyelvet is előírtak (francia, német vagy spanyol); a gimnázium első három évfolyamában a diákoknak kötelező a latin vagy görög oktatás.

A szakmai előkészítő iskoláknak (*VBO*) joga van arra, hogy a harmadik évfolyamtól a törzstantervben szereplő tantárgyak számára előírt kevesebb, mint 1000 tanórát a szakmai tantárgyakra cseréljék. Ennek feltétele, hogy a három év lefolyása alatt összesen 3000 tanítási órát osszanak szét a törzstantervben szereplő tantárgyak közt.

Az alapképzést (*basisvorming*) követő évfolyamokra szintén ajánlanak órafelosztásokat, melyek minden középfokú iskola számára a következő tantárgyakat tartalmazzák: holland, angol, francia és német, történelem és állampolgári ismeretek, földrajz, matematika, fizika és kémia, biológia, zene, rajz, technika, tánc, színház, testnevelés, szociális tanulás, EDV és informatika, gazdasági és egyedi oktatás. A középfokú oktatás egyes fajtái az oktatás színvonalában és a tanórák számában különböznek.

A *VWO* és a *HAVO* keretein belül az ajánlott órafelosztás még a fent említett modern nyelveken való irodalom oktatását is tartalmazza. Azok a diákok, akik gimnáziumba járnak, ezeken a tantárgyakon kívül latin és görög nyelvtant és irodalmat is kell hogy tanuljanak. A szakmai előkészítő évfolyamok számára ajánlott órafelosztás nagy részét teszik ki a szakmát előkészítő tantárgyak.

Az általánosan képző évfolyamokban a (*VWO*, *HAVO*, *MAVO*) a következő választható tantárgyakat ajánlják: fríz, más idegen nyelv, esperantó, Biblia oktatás, a kereszténység története, vallástan, csillagászat, filozófia, film, színház, előadó művészet, művészettörténet, egészségügy és háztáji gazdálkodás., táplálkozás és ruházatkodás. Ezen kívül a *VWO* oktatásban

résztevő diákok héberül is tanulhatnak, a gimnazisták pedig közgazdaságtant és jogot, az atheneum diákjai pedig latint tanulhatnak és az ókori kultúra bevezető kurzusain vehetnek részt. Most dolgoznak ki részletes szabályokat, hogy a *VBO* oktatás a jövőben egyénibb lehessen.

A középfokú oktatásban az alapképzéshez csatlakozva minden képzési folyamat estén létezik egy úgynevezett teljesítményi profil, de lehetséges a váltás a középfokú oktatás különböző képzési folyamatai közt.

Az ajánlott órafelosztás tartalmazza minden iskolatípus számára az ajánlott minimális óraszámot. Az oktatás a középfokú képzés első három évfolyamában évente minimum 1280 50 perces óra, miközben az alapképzés során legalább 1000 órát a törzstanterv tantárgyaira kell kiosztani. Egy oktatási egység tartama 50 óra körül kell hogy legyen. Egy átlagos tanítási hétnek 32 50 perces órából kell állni.

A kötelező tantárgyakat az alapképzés keretein belül minden iskolában 25 tanítási órában kell oktatni. A maradék hét órában az iskolák a választható tárgyakat oktathatják.

A minisztérium nem ír elő tankönyveket, a tanárok választhatják ki ezeket.

Az iskolák nincsenek jogilag arra kötelezve, hogy pályaválasztási tanácsadást csináljanak, de gyakran megbíznak ezzel a feladattal egy tanárt.

A teljesítmény értékelése

Ugyanúgy, mint az alapfokú oktatásban a diákok teljesítményét folyamatosan értékelik; a tanár ezt rend szerint a bizonyítványban rögzíti. (szabály szerint évente kétszer és a tanév végén). Az utolsó évfolyamban rövidebb karácsony előtt van az utolsó értékelés a záróvizsgák előtt. Az értékelési skála 1-10 pont között van, a kiemelkedő teljesítményt 10 ponttal, az elégséges teljesítményt 6 ponttal, az elégtelen teljesítményt pedig 1 ponttal értékelik.

A diákok akkor folytathatják tanulmányaikat magasabb évfolyamban, ha a legtöbb tantárgyból elégséges érdemjegyet (6 pontot) érnek el. Az évfolyam egyszer ismételtető meg, ha az osztályismétlést ismét elégtelennel zárja a diák, iskolatípust kell változtatnia. Az alapképzés mind a 15 kötelező tantárgyában a testnevelés kivételével záróvizsgát kell tenni a diákoknak. Ezeket a vizsgákat a megadott teljesítményi célokhoz igazítják, és minden tárgyból illetve tárgykombinációból le kell tenni. A mennyiben a tantárgyat nem tanítják végig az alapképzésben, köztes vizsgát kell tenni belőle. A záróvizsgát nem lehet a második évfolyam befejezése előtt letenni. Az iskolák a tesztek kiegészíthetik a saját vizsgáikkal, és eldönthetik, mikor és milyen sorrendben kell e diákoknak vizsgáznuk. Az első záróvizsgák az 1994/95-ös tanévben voltak. Az alapképzés sikeres befejezése esetén a diákok bizonyítványt (*getuigschrift basisvorming*) kapnak.

A második évfolyam végén az iskola továbbtanulási ajánlatot tesz a diákoknak. Azokat a diákokat, akiknek nem sikerül az alapkövetelményeket elérni, fel lehet menteni a törzstanterv egy illetve több tantárgya alól. A felmentésről az iskolai tanács által kinevezett bizottság dönt.

A diákoknak a középfokú képzés első szakaszát (a *VBO* négy évnél több és a *MAVO* illetve a *HAVO* vagy a *VWO* első három évfolyamát) maximum öt év alatt kell elvégezniük.

A *VWO*, *HAVO*, *MAVO* és *VBO* keretein belül a képzési folyamatok kétrészes záróvizsgálathoz vezetnek, mely egy iskolán belüli és egy országos részből áll. Az iskolán belüli vizsgát a mindenkori iskola készíti elő, és az utolsó évben kell letenni. Ennek tantárgyanként legalább két szóbeli és/vagy írásbeli vizsgából kell állni. Az országos vizsga azonos az egy iskolatípushoz tartozó iskolákban, pontozása is megegyezik. A zárójegy az iskolán belüli és az országos vizsga jegyeinek átlagából származik.

A *VWO* iskolaforma záróvizsgálója hét tantárgyas. Kötelező tantárgyak: holland és egy idegen nyelv (francia, angol vagy német), gimnáziumban ezen kívül latin és görög. A maradék vizsgatárgyat a vizsgázó választhatja (testnevelést nem lehet választani). Több mint hét tantárgyból lehet vizsgázni. A *VWO* záróbizonyítványai közt megkülönböztetjük az atheneum és a gimnázium záróbizonyítványát.

A *HAVO* oktatási forma záróvizsgálója hat tantárgyat tartalmaz. A holland és egy idegen nyelv (francia, német, angol vagy spanyol) kötelező tantárgy, a fennmaradó tantárgyakat a vizsgázó maga választhatja (testnevelést nem lehet választani). Hét tantárgyból is lehet vizsgázni.

A *MAVO* záróvizsga hat tantárgyas. A holland és egy idegen nyelv (francia, német, angol vagy spanyol) kötelező tantárgy, a fennmaradó tantárgyakat a vizsgázó maga választhatja (testnevelést nem lehet választani). A vizsgákat C vagy D szinten lehet letenni. Legalább három tantárgyból kell D szintű vizsgát tenni a legmagasabb követelmények szerint.

A *VBO* záróbizonyítvány megszerzéséhez hat vagy hét általános vagy szakmai tantárgyból kell vizsgázni. Legalább két szakmai tárgyat kell választani. Az általános tárgyakból A, B, C és D szinten, a szakmai tárgyakból A, B és C szinten kell vizsgázni. Az A és B szintű vizsgák kizárólag iskolán belüli tesztből állnak, melyet az iskola vezetése állít össze. A testnevelés nem vizsgatárgy. 1944 óta a *VBO* szakmai tantárgyai számára új vizsgaprogram létezik C és D szinten.

Azok a diákok, akik sikeresen leteszik a záróvizsgát, záróbizonyítványt (*Diploma*) kapnak.

A tanár

Szaktanárok tanítanak. Azok a tanárok, akik a tanulmányaikat a korábbi tanárképzési rendszerben fejezték be két szakra specializálódtak. Az új rendszer szerint ma egy szakos specializálódás lehetséges, viszont a tanárok két tárgyat is taníthatnak. Az iskolától függ, hogy a tanár tovább viheti-e a következő évben osztályát vagy új osztályt kap.

A középfokú intézményekben tanító tanárok két csoportra oszthatók: a középfokú oktatás minden évfolyamának oktatására alkalmas tanképesítéssel rendelkezők (*leraar voortgezet onderwijs eerste graads*), valamint a középfokú oktatás I. szakaszára érvényes tanképesítéssel rendelkező tanárok. Az elsők minden középfokú iskolában taníthatnak, az utóbbiak pedig csak a *VWO* és a *HAVO* első három évfolyamában, valamint a *MAVO*, *VBO*, és *MBO* minden évfolyamában. Ezt a tanképesítést az egyetemi tanárképzés (*WO*) keretén belül vagy a nem egyetemi főiskolai képzésben (*HBO*) szerezhetik meg a tanárjelöltek.

A *HBO* intézmények tanári szakokat kínálnak, melyek egy tantárgyból vezetnek tanképesítéshez. A másodfok I. szakaszának oktatásához szükséges tanképesítés megszerzése

négy évig tart, az általánosan képző tantárgyak tanításához szükséges tanképesítés megszerzése ez után hároméves képzés keretén belül szerezhető meg.

A testnevelés tárgy teljes tanképesítése (a *leer voortgezet onderwijs eerste graads* diplomával) négyéves tanulmány során szerezhető meg.

Az egyetemek egyéves posztgraduális képzést kínálnak, mely során a *HAVO és VWO* keretén belüli vizsgatárgy tanképesítése szerezhető meg. Ezt az egyéves tanákképzést a befejezett *HBO* vagy egyetemi tanulmányok után lehet felvenni.

A tanítási gyakorlat minden tanárképző szaknak fontos része. Minden tanárképző szak bizonyítványt ad, melyben a szakot és a tanulmányi eredményt tüntetik fel.

Minden tanár nyilvános és magániskolában is alkalmazotti státuszt élvez. Teljes- vagy részmunkaidejük lehet.

A munka melletti tanártovábbképzést törvény szabályozza. A részvétel nem kötelező. A továbbképzés sikeres elvégzése után a hallgatók bizonyítványt kapnak.

*A megújult basisschool:
Elmélet és gyakorlat*

Egy iskola Hollandiában
Sjaak Kroon, Jan Sturm

Ez a cikk először a *Padagógia* folyóirat 7-8/94. számában jelent meg. A cikket a következő címen egy könyvbe is felvették: Ingrid Gogolin: *Iskolák Európában*, Bergmann + Helbig Verlag, Hamburg, 1995.

1993-novemberében nyilvánosságra került a hollandiai iskolafelügyeleti hatóság egy jelentése. Üzenete így hangzik: A hollandiai iskolarendszer 1985-ben reformált alapfokának nem sikerült a diákokat jól felkészíteni. Mindenek előtt az értő olvasás (*begrijpend lezen*) és a számtan felmérésének eredménye volt színvonal alatti. A nyilvánosság elhamarkodva találta meg az okokat. Az iskola kevés időt és érdeklődést szentel a nyelvnek és a számtannak. Az oktatási miniszter villámgyorsan reagált a nyilvános nyomásra. Ő is úgy találta, hogy az iskola nagyobb hangsúlyt fektessen az alapkészségek fejlesztésére, minden felesleges járulékos tárgyat a jövőben el kell hagyni.

Mint ebben az esetben is az iskolának Hollandiában hagyományosan nagy a publicitása. Egyrészt az iskola-kutatók szívesen fordulnak a nyilvánossághoz, másrészt az állam széles nyilvánosságról gondoskodik, ha reformokról van szó.

A publicitás a tudomány oldaláról nem ritkán negatív. Elterjedt, hogy az iskolákban hat százalékos funkcionális analfabétizmust találtak (Wesdorp 1985.), kitlálták, hogy sok tanár nem tud helyesen írni és számolni (Inspectie Hoger Onderwijs 1988). Ha a kormányzat a nyilvánosságot keresi, legtöbbször azt akarja, hogy a lakosság értse a reformot. A cikk első részében megpróbáljuk megmagyarázni az utóbbi iskolareform példáját, mely az új alapfokú oktatás bevezetéséhez vezetett. Ezzel egyúttal felvázoljuk az állam szerepét a holland oktatásügyben. Ezután bemutatunk egy iskolát, ahol speciálisan multietnikus diákságot tanítanak. Példájukkal bepillantást szeretnénk nyújtani, hogy milyen kapcsolat van az elmélet és gyakorlat közt a holland iskolaügyben.

Iskolajogi helyzet Hollandiában

Hagyományok

1917-ben erős és hosszú politikai és társadalmi vita után a holland alkotmányban rögzítették a "az oktatás szabadságát" (23-as cikkely). Eddig csak azoknak az iskoláknak fizetett az állam, amelyet ő alapított és tartott fent. A szabadság azt jelent, hogy a szülőknek joga van egy úgynevezett különleges iskolát alapítani, ha az vallási vagy pedagógiai meggyőződésük alapján kívánatos, csak egy minimum tanulói létszámnak kell összejönni.

Az állam köteles az ilyen iskolákat is azok szerint a szabályok szerint támogatni, mint saját iskoláit. Ez azonban nem jogosítja fel az államot arra, hogy beleavatkozzon a különleges iskolák tananyagába és intézkedéseibe. Az oktatás szabadsága alapján különböző jellegzetességű római katolikus és protestáns iskolák; továbbá zsidó iskolák, Montessori- és Dalton iskolák, Jenaplanschulen és más szabad iskolák alakultak. Újabban iszlám és hindu iskolák alapítására is sor került, melyeket természetesen a nyilvános politika területén sokat vitattak. A huszadik század folyamán sokat vitatkoztak a szabad oktatás határáról. Erről

érzékeny politikai konszenzus született, melyre különösen a protestáns parlamenti képviselők és táboruk vigyáz. Knippenberg és Van der Ham (1993, 11) ezért elismeri, hogy "a világ egy országában sem védik a különböző irányzatok igényeit és jogait formálisan és anyagilag úgy, mint Hollandiában".

A gyakorlatban az oktatás szabadsága arra kényszeríti az államot, hogy tartózkodóbban viselkedjen mindenek előtt a különleges iskolákat illetően, nevezetesen ha a tananyagról vagy az oktatási eljárásokról van szó. Ez a tartózkodás kiválóan illeszkedett az úgynevezett disztributív iskolapolitikával (Idenburg 1970), melyet az állam a XX. század '70-es éveitől gyakorolt: szerepe akkoriban messzemenően csak a rendelkezésre álló eszközök elosztására korlátozódott.

Konstruktív iskolapolitika

A '70-es évektől kezdett kibontakozni az az iskolapolitika, melyet Idenburg (1970) konstruktív iskolapolitikának nevez. Ez nem utolsósorban Jos van Kemenade befolyása alatt állt, aki a második oktatási minisztere (1973-1977; 1981-1982) volt az 1917-ben létrehozott oktatási minisztériumnak. Ez az ambiciózus miniszter, az iskolaszociológia professzora, bővítette ki a minisztérium csúcsát, mely hagyományosan mindenek előtt jogászokból és igazgatókból állt. Programokat dolgoztak ki, melyek központi témái a következők voltak:

- az esélyegyenlőség megvalósítása az iskolák által
- nagykorú polgárrá nevelés
- az oktatás és a pedagógustársadalom professzionalizálása

Az első két célt mindenek előtt az óvoda (*kleuterschool*), az alapiskola (*lagere school*) és a középfokú iskola (*voortgezet onderwijs*) első három évének strukturális és tartalmi reformjával érték el. Létre jött egy nyolcéves alapfokú oktatási intézmény (*basisschool*), melyhez egy hároméves összevont középfokú oktatási intézmény (*middenschool*) kapcsolódott.

Ezekről a tervekről többek között az oktatás szabadságára hivatkozva nagyon hevesen vitatkoztak. Ennek a vitának a konklúziója az a (főleg a kereszténydemokrata és liberális körökben elterjedt) nézet, hogy a konstruktív oktatáspolitikai csak nagyon nehezen egyeztethető az oktatás szabadságának követelményével. Így ítélik meg megfigyelők a korabeli folyamatokat: "A minisztérium az iskolaügyet főleg a megújuláshoz szükséges ötletekkel halmozza el; magára a változásra sokkal kevesebb jut. A törvényhozáshoz is csekély dolog fűződik ezen a téren. A *middenschool*ról folyó tanácskozások például nem vezettek törvénytervezethez."

Az akkori iskolapolitika harmadik célkitűzését az oktatásügy (*onderwijsverzorgings*) kiszélesítésével kellett elérni. Létrejött a támogató szolgálatok hálózata a következő területeken: iskolák és diákok pedagógiai kísérete, a tanárok képzése és továbbképzése, tanmenetek létrehozása, tesztek összeállítása, kutatás. A következő számok mutatják, hogy mennyire építették ki ezt a területet: 1971-ben 350 személy dolgozott az oktatásügy területén, 1980-ban már 3012-en voltak. A minisztérium és munkatársai tudatában voltak annak, hogy reformtörvényeket lehet írni; végül azonban az iskolák tanárainak kell végrehajtani a változásokat.

A megreformált *basischool* alapeleme; az iskolai munkaterv

A miniszter utólag a reform legfontosabb lépésének tulajdonította a *basischool* törvénytervezetét (1977), jóllehet hivatali ideje alatt már nem tudták jóváhagyni. 1981 április 9-én egyhangúan elfogadta a parlament az iskolareformról szóló törvényt (*Wet op het Boaisonderwijs*); ezáltal bevezették a nyolcéves egységes alapfokú oktatást. Mielőtt a törvény 1985-ben jogerőre lépett volna, még mindig 108 módosító javaslatot kellett feldolgozni; ez új megvilágításba helyezte a nyilvánosság részvételét minden téren, ami az iskolát illeti/érinti.

Mint ahogy már elhangzott, nem könnyű Hollandiában konstruktív iskolapolitikát létrehozni, mert az államnak kell megtartani az egyensúlyt az iskola szabadságát érintő javaslatok és beavatkozások közt. Ezen okból kifolyólag például a tantervek állami eszközként nem jöhetnek számításba. Az alapfok megreformálásánál a minisztérium nagyon ügyes irányítási elemet vezetett be. Minden iskola köteles kidolgozni egy iskolai munkatervet (*schoolwerplan*).

Egy leírásba úgy ismertette a minisztérium az iskolai munkatervet, mint eszközt, mely az oktatás rendezett és tervszerű változásához szükséges, valamint hogy a változások harmadik fél számára (hivatalok, szülők, iskolafelügyelet) átláthatóak legyenek. Minden iskolának ki kell dolgoznia a pedagógiai programját úgy, hogy az munkakörülményeik között megvalósítható legyen.

Az alapfokú oktatásról szóló törvény 11-es cikkelye a következőket határozza meg:

1. Az oktatást egy iskolai munkaterv szerint kell alakítani, melynek áttekintést kell adni az oktatás szervezetről és tartalmáról. Abból kell kiindulni, hogy a diákok rend szerint nyolc egymást követő évben járhatják végig az iskolát.
2. az iskolai munkatervnek taglalnia kell legalább
 - a. az iskola tanítási és képesség fejlesztő céljai
 - b. a tananyag választéka, terjedelme és elrendezése
 - c. munkaformák, és anyagok
 - d. a tanulók tanulási és fejlődési problémáinak kezelése, az iskola kapcsolata a rendkívüli iskolákkal
 - e. iskolaszervezet, például csoportbeosztás és a tanítási/tanulási folyamat egyéb szabályozása
 - f. a kérdés evaluációja, hogy az illetékes óvintézkedések a kívánt eredményhez vezetnek-e
 - g. a diák előremenetelének értékelési módjai és az értékelésről való tájékoztatás
 - h. a szülőkkel való kapcsolattartás módja
 - i. felhasználják azokat a támogatásokat, melyeket az állam bizonyos célok elérésére, illetve a diákok bizonyos csoportjai számára biztosít
 - j. milyen konfliktusszabályozást alkalmaznak abban az esetben, ha az iskolai munkaterről alkotott nézetek különböznek

Ezen kívül, meg kell fogalmazni, hogyan alkalmazza az iskola az oktatásügy szolgálatát, és hogy mit tesz a gyerekekért, akik a rendkívüli iskolákból visszakérülnek a *basischoolba*.

Az iskola pedagógiai elképzelésének áttekintése mellett részletesen le kell írni, hogy milyen eljárásokat alkalmaznak az osztályokban a tanítás során. Az iskolai munkatervet évente vagy kétfévente be kell mutatni, olyan dokumentum, melyért az iskola vezetősége is felelős, és az

iskola egészét érinti. Ezt a tervet az iskolafelügyeleti hatóságnak kell továbbítani, mely a jelentést formálisan megvizsgálja és elfogadja vagy elutasítja.

**Különlegesség:
intézkedések autochton és allochton nyelvi kisebbségekről**

A nyelvi kisebbségekkel való foglalkozás, mely már az alapfokú oktatás reformjában is kifejezésre jutott, különleges aspektus a holland iskolaügyben. A frízek autochton kisebbségének már 1937-től vannak különleges jogai, melyet a fríz mozgalom harcolt ki. Az 1937-es iskoláról szóló törvény második cikkelye így szól: "Ott, ahol a holland mellett helyi nyelvet is beszélnek, a holland nyelv a tanórákon a helyi nyelv egyes ismereteit közvetítheti."

Ez a cikkely felkínálta a Fríz tartománynak azt a lehetőséget, hogy a fríz tantárgyat fakultatívan bevezessék. 1955-ben ezt a jogot kibővítették azzal, hogy a fríz (vagy más helyi nyelv) a harmadik iskolaévig az oktatás nyelve is lehet. Az iskolareform 1977-es tervezetében is figyelembe vették a frízeket. Arról döntöttek a jelenlegi törvényt kiegészítve, hogy a Fríz tartományban a fríz nyelvet tantárgyként oktatják, ez alól a kötelezettség alól felmentés lehet kérni.

Az 1977-es tervezetben nem szerepeltek allochton diákokat érintő intézkedések, de a végleges törvényben mégis előfordulnak. Egy előírás szerint saját nyelvükön is oktathatók azok a gyerekek, akik nem rendelkeznek holland nyelvi és kulturális háttérrel. Ez főleg a holland iskolába való felvétel fázisában érvényes és elsősorban a gyors nyelvi és kulturális integrációt szolgálja. Az biztos, hogy a fríz tapasztalatok pozitív szerepet játszottak abban, hogy az allochton nyelvek és kultúrák tekintetében ez a határozat a törvénybe bekerülhetett. Ezen kívül az eredeti tervezethez egy további cikkelyt is hozzáfűztek, mely így hangzik: az iskola abból indul ki, hogy a gyerekek multikulturális társadalomban fognak felnőni.

Köztes konklúzió

Az alapfokú oktatás reformjáról szóló törvény az érintett iskoláknak és tanároknak nagy változásokat jelent. Mint ahogy egy 1984-es információs füzetből kitűnik, az oktatási minisztérium ennek tudatában volt. Azt írják, ahhoz, hogy a reformot az egész országban megvalósítsák minimum 10-15 év szükséges (*Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen 1984,5*). Optimisták voltak az iskolák reformképességeit illetően, az államtitkár ezt írta: Néhány éven belül bozóttüzként fognak elterjedni az országban a reformiskolák. Emberek ezre fognak kapcsolatba kerülni mindennapi munkájukban a megújult iskolákkal, és emberek milliói fognak tudni a változásokról (*Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen 1984,5*).

Hogyan néz ki ma a gyakorlatban ez a *basischool*? Egy normális iskolai nap bemutatásával szeretnénk ezt megmutatni, valamint bemutatunk egy iskolai muntervet is. Ezt az iskolát Laternenschulenak neveztük el. Az iskolai munkaterv gyakorlatban betöltött szerepéről valamint oktatáspolitikai szerepéről való gondolkodással zárjuk cikkünket.

Iskolai gyakorlat: a Laternenschule példája

A Laternenschule egy városi, multietnikus és többnyelvű iskola - többé kevésbé reprezentálja a holland úgynevezett oktatás elsőbbségi területeken lévő nagyvárosi iskolákat. (ehhez még a továbbiakban visszatérünk).

Az iskolába vezető út

Egy napfényes nap a Szerzetesek negyedében, ahol a Laternenschule található. A vasúti töltésen (mely ez a negyed az egyik oldalról határolja) lévő házak romosan néznek ki; sok diák lakik itt, és sok kávézó van erre, melyek ablakában a hasis képe látható, ezeken a helyeken a könnyű drogok kereskedelme és használata is engedélyezett. A mellette levő bevásárló utcában különböző származású emberekkel lehet találkozni: hollandok, törökök, marokkóiak, szurinamiak és az Antillákról származók. Egy használatcikkeket árusító bolt előtt három török férfi kávézik. Egy babakocsit toló asszony halad el. A közelben található egy rendben tartott holland szélmalom. De szélkereke már rég forgott, s rég örültek benne utoljára, manapság az "Erothek" felirat ékeskedik rajta. Mögötte egy dombon felbukkan a Laternenschule masszív, téglából épített épülete (1902-ben építették), melyet vaskerítéssel kerítették körbe. Kívülről az iskola bevehetetlen erődnek tűnik.

Iskolaudvar

Török és holland gyerekek kis csoportja körben játszik és együtt énekelnek egy török dalt.

A gyerekek csak a dal első részét és a második rész utolsó szavát éneklik. Canan, egy török kislány áll a kör közepén, a "seviyorum" szónál csukott szemmel megfordul, és rámutat egy gyerekre, aki helyet cserél vele a kör közepén. Kees, a holland osztálytársa szinten szeretne játszani. Csak egy papucs van rajta, a másikat Canan testvére eldugta.

A homokozó szélén szülők ülnek és cigarettáznak. A játszó gyerekekre vigyáznak. Az anyukák egyike meghallja, hogy az egyik gyerek káromkodik, és az kiáltja: "Hé, ne taníts ilyen szavakat a gyerekeimnek!"

Az iskolában

Amint kinyílik az ajtó, beözönlnek a gyerekek. Az egyik csoportnak testnevelés órája van egy tönkrement játszótéren az iskola mögött. Az aulában néhány poszter lóg kétnyelvű feliratokkal. Hollandul és törökül. Van egy kép a tanárokról is. Az igazgató figyel a gyerekeket miközben bemennek, és gondoskodik a rendről. A tanárok még a társalgóban kávéznak. A gyerekek az osztályok előtt várakoznak. Canan törökül beszél testvérel. Egy holland diák ingerülten hátrafordul: "Hollandiában vagyunk hé, nem Törökországban!"

Az első emeleten a gyerekek utat csinálnak az 5/6-os csoport tanítónőjének. Kinyitja az ajtót. Míg a gyerekek bemennek a holland Roberto anyukájával beszél. Roberto "bűdös kurdnak" nevezte egy kurd osztálytársát, ilyen többet nem fordulhat elő.

Az osztályban

Néhány gyerek épp elkezdte a munkáját. Canannak és Kemalnak még be kell fejezni a számtanfeladatot. Hatic és Erika festenek. Johan Dennisszel birkózik. Michael a helyéről figyel őköt. Roberto Petrahoz megy és megkéri, hogy felmondhassa az egyszeregyet. Villámgyorsan és hibátlanul mondja fel. A török Davut és Clarence nézegetik a szöcskét. Kees és Wim a sarokban mesét hallgatnak, ami az egész teremben hallatszik, mivel a fejhallgatók elromlottak.

Ezután azt mondja Petra, hogy mindenki rakjon rendet és üljön a helyére; mint minden reggel, most is felolvassa a névsort. Majd a hétvégi körbeszélgetés következik: a diákok egy órán át mesélhetik, hogy mi történt velük a hétvégén. Ezután megbeszélük a napirendet. Majd egyéni számtanfeladatokat kapnak: számtanórán nincsenek közös feladatok. A gyerekek egyedül dolgoznak, ha problémájuk van, illetve az értékelésnél is Petrához fordulnak, aki az asztalánál ül. A gyerekeknek naponta egy számtanfeladatot kell megoldaniuk. Míg az ötös csoport számol, a hatos csoportnak helyesírás órája van: egy héten át minden nap húsz egy bizonyos problémakörbe tartozó szó helyesírását gyakorolják. A gyakorlatok a nyelvkönyvben vannak; Petra elég pontosan betartja a tankönyv előírását.

10 óra 20 perckor cserélnek; az ötös csoport helyesírást gyakorol, a hatos számolni kezd. Tíz perc múlva rövid szünet van. A szünet után mindkét csoportnak holland órája van; a hatos csoport délig egy másik tanítónőhöz megy. Petra az ötös csoportnak tart holland órát. Petra felolvassa Ahmed történetét, aki dadog. A gyerekeknek ki kell választaniuk azokat a mondatokat, amik legjobban illenek a szöveghez; ezt kiscsoportokban beszélük meg. Ez a feladat délig kitölti az idejüket.

13.15-kor kezdődik a "szintolvasás". Ez hetente háromszor van. Minden tanár azonos olvasási szinten lévő tanulókat kap különböző csoportokból, így a körülbelül azonos olvasási szinten lévő gyerekek kerülnek össze. Négyes csoportokban sorban olvasnak; a gyerekeknek kell észrevenni a hibákat azáltal, hogy az asztalra koppantanak és kijavítják a hibát. A szintolvasás után ismét egyéni számtan óra következik. Ezután gyakorolhatnak a földrajz dolgozatra, amit következő nap kell írniuk. Mivel a török gyerekeknek földrajz óra alatt török órája van, ehelyett olvashatnak. Az utolsó órát az 5/6-os csoport egy másik osztállyal együtt tölti az uszodában, busz viszi őket oda.

Hétköznapi gyakorlat vagy kivétel?

Petra mai napi tanítása reprezentálhatja az iskola oktatását; ezt igazolják megfigyeléseink, és Petra maga is ezt mondja. A tanárok pedagógiai feladatuknak tartják, hogy biztos, jól strukturált osztályklimát teremtsenek, ami segíti a gyerekeket, hogy legalább a tanítás idejére elmenekülhessenek a kaotikus és fenyegető külvilág elől. Ezt a gyakorlatot jellemzi még az a sok idő, melyet a mechanikus gyakorlatokra szánnak. Ezáltal kell elérni, hogy a számtan, nyelv és olvasás alapkészségeit javítsák. A többi tantárgyra, melyeket sokan feleslegesnek tartanak, kevesebb idő jut. Elterjedt a differenciált számtanoktatás bemutatott módja is, a diákok egyedül dolgoznak saját tempójuknak megfelelően; a tanár személyesen mondja el a diákoknak utasításait, és szintén személyesen értékeli őket.

A következő szempont szerint is gyakran választott úton jár az iskola. Szociális környezete (különös tekintettel az allochton diákokra) miatt megtartja az oktatás elsőbbségi politikájának eszközét (onderwijsvoorrang sbeleid). Ezt főleg, a csoportlétszám csökkentésének érdekében alkalmazzák, és nem azért, hogy egyes gyerekeket speciális fejlesztő oktatásban részesítsenek. Fontosnak tartják, hogy az oktatás a holland standard nyelven folyjon. Az iskola is különleges eszközöket alkalmaz, például: képeskönyvprojekt, könyvtárlátogatás. További tevékenységük ezen a területen a logopédia, az alkoholizmusról és a drogozokról tartott felvilágosítások; valamint továbbképző kurzusokat szerveznek tanároknak többek között a szülői munkáról és a holland második nyelvként való oktatásáról.

A török és marokkói gyerekek az órarend keretén belül 2,5 óra török illetve arab oktatásban részesülnek; ezért viszont egy másik tárgyat mulasztanak el. A holland, török és arab nyelv tanterve bizonytalanul van összehangolva, nincs szó valóban integrált eljárásról.

Az iskola rendszeresen rendez interkulturális hetet, ahol a főleg az iskolában jelenlevő kultúrák néprajzi bemutatására kerül sor, de más ilyen szempontból idegen kultúrákról is szó kerül, például téma volt már az észak-amerikai indiánok folklórja. Az oktatási minisztérium ajánlása alapján minden iskolának alapelve kell hogy legyen az interkulturális nevelés, amely minden tárgy oktatását meg kell hogy határozza. De ez a Laterneschuleban is, mint a többi iskolában csak kevésbé látszik meg a gyakorlatban.

Az iskolai munkaterv

A Laterneschule iskolai munkatervét 1985 és 89 közt írták; azóta alig változott. Az utolsó változtatásokat az iskolaigazgató jegyezte be 1990-ben. A tervet 1992-ben hagyta jóvá az iskolafelügyelet. Az iskola vezetője a terv értékét kritikusnak ítéli. Ugyan dolgoznak az iskolában a pedagógiai változásokon -új módszereket is kipróbálnak- de nem érnek rá hogy ezeket megfogalmazzák és hogy az iskolai munkatervet aktualizálják. Így aztán az iskolai munkaterv nem tükrözi az iskola gyakorlatát.

A Laterneschule iskolai munkatervének fejezetei:

Bevezetésként az iskola külső munkafeltételeit írja le (épület, személyzet, szülőkről, és diákokról). A diákok különösen hátrányos helyzetűekként vannak leírva, ez azt jelenti, hogy olyan életkörülmények közt élnek, melyek csekély fejlődési esélyt nyújtanak számukra. Ezen azonban az oktatás egyedül nem tud segíteni, a feladat inkább az volna, hogy a társadalom egészéhez kellene fordulni.

A második fejezet általános célkitűzésekkel foglalkozik. Azaz, hogy minden gyereknek fel kell kínálni a lehetőséget, hogy az egyéni lehetőségeit figyelembe véve optimálisan fejlődjön. Ezt kognitív, motorikus és művészi tevékenységek, valamint a szociálisérzékenység együttes fejlesztésével lehet elérni. Megemlítették a nyelvi fejlesztést, a projektoktatást és a nem holland anyanyelvű gyerekek segítségét is. Minden diákot a multikulturális társadalomban való életre kell felkészíteni, melyben fontos szerepe van a más kultúra, vallás és világnézet tiszteletének.

A harmadik fejezet módszertani kiindulási pontokat tárgyal Rámutat arra, hogy milyen fontos intézkedések meghozatala előtt a feltételeket meghatározni. A pedagógiai tevékenység céljait a következőképpen fogalmazza meg: az önállóság fejlesztése, rugalmasság, alkalmazkodás, önvédelem és helyes szociális magatartás.

A negyedik fejezetben a különböző tárgyakat mutatja be. A legnagyobb jelentőséget a holland nyelvű oktatásnak tulajdonítja. Megemlíti a nyelvi fogalmak elsajátításának fontosságát, a nyelv és a gondolkodás közti összefüggést; az értelem és a nyelvérzék gyakorlását/oktatását. Az iskolának a gyerekek otthonról hozott nyelvéhez kellene kapcsolódnia, és ebből kiindulva kellene a standard nyelvet kiépíteni. Itt említi meg a nem holland anyanyelvű gyerekek fejlesztésének lehetséges eszközeit is, mint ahogy ezt már fent bemutattuk. Leírja a török gyerekek saját nyelvének és kultúrájának oktatását; ennek a következő területeket kell magába foglalnia: olvasás, szóbeli és írásbeli nyelvhasználat, nyelvtan, helyesírás, világnézet, vallás és zene.

A záró fejezetben módosító terveket említ. Tanári kurzusok kívánatosak a szülői munka javítása érdekében, valamint a nyelvoktatás hatásosabbá tétele. A pedagógia terv továbbfejlesztése érdekében a tantestületnek arra kell figyelni, hogy a diákok elért szintjét javítsa. Különösen az alapkészségek (holland, olvasás, írás, számtan) tekintetében, melyek még több figyelmet érdemelnek; itt különleges feladata van a nyelvoktatásnak, beleszámítva a hollandot mint második nyelvet, ami az oktatás nyelve. Ezen kívül arra a lehetőségre gondolnak, hogy a gyerekek nyolc évnél is tovább maradhatnak az iskolában, annak érdekében, hogy elérjék a kitűzött célokat. Intenzívebbé kell tenni a szülőkkel való kapcsolatot is, akiknek az évente legalább négyszer tartandó fogadóórán kell visszajelezni gyermekük teljesítményéről és nehézségeiről.